

А. А. БУТИРСЬКИЙ. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКОНОМІЧНОГО СУДУ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

Досліджено судоустрій Республіки Молдова, визначено його складові та встановлено місце економічного суду в судовій системі даної країни.

Ключові слова: судоустрій, суддя, економічний суд, підвідомчість спорів, організаційна структура.

Исследовано судоустройство Республики Молдова, определены его составляющие и определено место экономического суда в судебной системе данной страны.

Ключевые слова: судоустройство, судья, экономический суд, подведомственность споров, организационная структура.

In given article explored judiciary Republics Moldova, is determined its composition and is installed place of the economic court in judicial system given country.

Key words: judiciary, judge, economic court, jurisdiction dispute, organizing structure.

Реформування господарського законодавства в Україні здійснюється протягом тривалого часу. Проте новий Господарський процесуальний кодекс на сьогодні так і не прийнятий. Певні зміни у діючий Господарський процесуальний кодекс України були внесені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 року №2453-VI. Але внесені зміни лише «підлатали» згаданий кодекс, усунувши основні прогалини в законодавстві.

Сучасні реалії потребують прийняття принципово нового Господарського процесуального кодексу, який покликаний в повній мірі вирішити проблеми в господарському судочинстві, з якими при здійсненні правосуддя стикаються як суд, так і інші учасники судового процесу.

При прийнятті нового процесуального кодексу необхідно звернутися до досвіду інших країн, зокрема пострадянських.

Основні положення господарського процесуального законодавства Росії та Білорусі певною мірою висвітлені в українських наукових виданнях завдяки вченим та практичним працівникам згаданих країн (В.В. Вітрянський, М.В. Телюкіна, В.С. Каменков тощо). Однак господарський процес сусідньої Молдови не окреслений взагалі.

У Конституції Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки, затвердженої Законом від 10.02.1941 року, було передбачено, що правосуддя в МССР здійснюється Верховним Судом МССР, народними судами, а також спеціальними судами, створюваними по постанові Верховної Ради СРСР. До спеціальних судів належав Державний Арбітраж МССР, як єдиний вищий судовий орган для вирішення господарських суперечок між підприємствами, установами та організаціями. Спочатку Арбітраж діяв при Раді Міністрів МССР, потім при Верховній Раді МССР.

Діяльність судів і порядок виконання обов'язків суддями перебували під суворим наглядом партії, прокуратури та Верховного Суду. Після закінчення

п'ятирічного строку Верховний Суд представляв звіт про виконану роботу в Президію Верховної Ради, у чюю компетенцію входило давати основні директиви судовим інстанціям. Після розпаду СРСР у 1991 р. радянське право припинило своє існування.

Після проголошення суверенітету та незалежності Республіки Молдова почалося державотворення демократичної та правової держави. Республіка Молдова приєдналася до Загальної декларації прав людини, ратифікувала міжнародний пакт про цивільні та політичні права і міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права тощо.

Парламент Молдови постановою від 21.06.1994 р. затвердив Концепцію судово-правової реформи, реалізація якої стала можлива тільки після прийняття нової Конституції, що встановила принципи та норми поділу влади, організацію судової системи, статус судді, принципи організації та повноваження Вищої Ради Магістратури тощо.

Конституція Молдови, яка прийнята 29.07.1994 р., визначила, що правосуддя здійснюється іменем закону лише судовими інстанціями (ст. 114)¹. У Молдові суддею може бути призначено особу, яка досягла тридцяти років, має стаж роботи за юридичною спеціальністю не менше п'яти років та здала кваліфікаційний іспит. Суддею апеляційної палати або Вищої судової палати може бути особа, яка має стаж роботи на посаді судді відповідно не менше шести та не менше десяти років.

У ст. 8 Закону про статус судді визначено обмеження, пов'язані з виконанням обов'язків судді. Зокрема, суддя не може: займати яку-небудь іншу державну або приватну посаду, за винятком викладацької або наукової діяльності; бути депутатом Парламенту або радником органу місцевого публічного управління; належати до якої-небудь партії та іншої суспільно-політичної організації або займатися політичною діяльністю, а також діяльністю, що суперечить присязі судді; займатися підприємницькою діяльністю; давати письмові або усні консультації по спірних питаннях; здійснювати будь-яку діяльність, пов'язану з виконанням службових обов'язків, у випадку можливості конфлікту особистих і суспільних інтересів у здійсненні правосуддя.

Допускається співробітництво суддів у виданнях за фахом літературного, наукового або суспільного характеру, участь у передачах радіо та телебачення, але при цьому йому забороняється висловлювати свою думку по злободенних питаннях внутрішньої політики. Суддя не вправі надавати представникам засобів масової інформації які-небудь відомості про розглянуті в судовій інстанції справи, крім як через суддю, відповідального за зв'язки із засобами масової інформації².

Також ч. ч. 1-2 ст. 15 Конституції Молдови встановлено, що правосуддя здійснюється Вищою судовою палатою, Апеляційною палатою, трибуналами та судами, а для окремих категорій судових справ можуть діяти згідно закону спеціалізовані суди. Вказана норма кореспондується з ст. 15 Закону про судоустрій від 06.07.1995 року №514-ХІІІ³, яка також визначає, що спеціалізованими судами є економічні, військові та інші.

Більш детально статус спеціалізованих судів прописано у ст. 41 Закону про судоустрій, яка зазначає, що спеціалізовані суди є складовою частиною судової системи, до спеціалізованих судів відносяться: Військовий суд, Окружний економічний суд, Економічна апеляційна палата. За характером своєї діяльності Окружний економічний суд прирівнюється до судів, з деякими, встановленими законом, особливостями.

Окружний економічний суд та Економічна апеляційна палата здійснюють правосуддя при вирішенні спорів, що виникають в економічних відносинах між фізичними та юридичними особами. В округ економічного суду входять всі райони, міста, муніципії Республіки Молдова.

Діяльність економічного суду регламентується Законом про економічні судові інстанції. Ст. 2 даного закону встановлено, що Економічні судові інстанції здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції Республіки Молдова, Закону про судоустрій, Цивільного кодексу, Цивільного процесуального кодексу, даного закону та інших нормативних актів⁴.

Задачами економічних судових інстанцій є захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб в галузі підприємницької діяльності та інших відносин економічного характеру, однакове застосування законодавства в галузі економіки. Діяльність економічних судових інстанцій здійснюється відповідно до наступних принципів: точному й послідовному дотриманні законодавства; незалежності від будь-якого незаконного впливу; вільному доступі до правосуддя; рівності учасників процесу перед законом і судом; змагальності та гласності судового розгляду.

Підвідомчість спорів окружному економічному суду регламентується Цивільним процесуальним кодексом.

Повноваження Економічної апеляційної палати визначені у ст. 17 Закону про економічні судові інстанції. Зокрема, Економічна апеляційна палата розглядає: у першій інстанції справи та заяви, віднесені законом до її компетенції; апеляційні скарги та протести на рішення, прийняті окружними економічними судами в першій інстанції; касаційні скарги та протести на ухвали окружних економічних судів, касаційні скарги та протести на рішення арбітражних судів; проводить роботу з узагальнення судової практики; виконує інші функції, передбачені законом.

Апарат економічної судової інстанції складається з канцелярії, архіву, бібліотеки та інших служб. В апарат Економічного суду Республіки Молдова також входять бухгалтерія і відділ кадрів.

В Економічному суді Республіки Молдова функціонує служба радників, що забезпечує інформаційну діяльність в галузі законодавства, підготовку справ для розгляду та проектів судових рішень, а також виконання інших обов'язків, пов'язаних із судовою діяльністю.

Організаційна структура окружного економічного суду Молдови зображена на рис. 1.

Касаційний перегляд у Молдові здійснює Вища судова палата.

Вища судова палата є вищою судовою інстанцією, що забезпечує точне та однакове застосування законодавства всіма судовими інстанціями, вирішує спори, які виникають при застосуванні законів, що гарантують відповідальність держави перед громадянином і громадянина перед державою. Своєю діяльністю Вища судова палата забезпечує дотримання принципу презумпції невинності та принципу верховенства закону, сприяє державотворенню.

Вища судова палата є єдиною вищою судовою інстанцією, місцезнаходженням якої є муніципій Кишиневу.

Згідно ст. 2 Закону про Вищу судову палату, до повноважень останньої належить: як касаційна інстанція переглядає рішення апеляційних палат; розглядає скарги про скасування судових рішень у випадках і на підставах, передбачених

законом; розглядає по першій інстанції справи, віднесені законом до її компетенції; за власною ініціативою або за пропозицією інших судових інстанцій звертається із запитом у Конституційний суд щодо питання про конституційність юридичних актів; узагальнює судову практику, аналізує судову статистику та дає за власною ініціативою роз'яснення з питань судової практики, які не носять характеру тлумачення законів і не мають обов'язкової сили для суддів; розглядає інформацію голів нижчестоящих судових інстанцій про здійснення цими інстанціями правосуддя; надає методичну допомогу суддям з питань застосування законодавства; здійснює в межах своєї компетенції повноваження, що впливають із міжнародних договорів, однієї зі сторін яких є Республіка Молдова; здійснює інші повноваження, передбачені законом⁵.

У Вищій судовій палаті діють Колегія по цивільних і адміністративних справах, Колегія по економічних справах, Колегія по кримінальних справах, розшире-

Рис. 1. Організаційна структура окружного економічного суду

на колегія та інші колегії, що створюються Пленумом Палати по категоріях справ. Розширена колегія розглядає скарги на рішення Вищої судової палати, винесені по першій інстанції, а також інші справи, віднесені законом до її компетенції.

Як зазначалося вище, економічний суд не має власного процесуального кодексу, а діє за цивільним процесуальним кодексом Республіки Молдова (далі – ЦПКРМ).

Основними принципами здійснення судочинства за ЦПКРМ є: здійснення правосуддя тільки судовими інстанціями; незалежність суддів та їх підкорення виключно закону; одноособовий та колегіальний розгляд справ; рівність всіх перед законом та правосуддям; гласність судового розгляду; мова судочинства та право на перекладача; безпосередність та усність судового розгляду; змагальність та процесуальна рівність сторін; диспозитивність.

Окремо слід зупинитись на такому принципі здійснення судочинства, як мова судочинства та право на перекладача.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 ЦПКРМ, судочинство у цивільних справах у судових інстанціях ведеться молдавською мовою.

Особи, які не володіють молдавською мовою, можуть знайомитись з матеріалами справи або висловлюватися в суді через перекладача. Ухвалою суду може бути прийнято рішення про здійснення процесу мовою, яку розуміють більшість учасників процесу. У випадку здійснення процесу на іншій мові, суд в обов'язковому порядку приймає рішення також на молдавській мові. Процесуальні документи, які вручаються учасникам процесу, перекладаються на їхню прохання на мову, на якій вівся процес, або на мову, якою вони користувалися в процесі.

Підвідомчість справ економічним судовим інстанціям визначено у ст. 29 ЦПКРМ. Так, економічні судові інстанції розглядають: економічні спори, що випливають із цивільних, фінансових, земельних правовідносин, а також з інших відносин, що виникають між юридичними особами, фізичними особами, що здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, але із статусом індивідуального підприємця, набутим у встановленому законом порядку; справи у спорах між акціонером і акціонерним товариством, між членами інших товариств і товариством, що випливають з господарської діяльності відповідного товариства, незалежно від суб'єкта; справи про оголошення неспроможності; справи про оскарження адміністративних актів, що стосуються права власності на майно, включене в цивільний оборот; справи про оскарження відповідно до закону рішень третейських судів і про видачу виконавчих листів.

Економічні судові інстанції розглядають справи, що відносяться до їхньої компетенції, за участі організацій і громадян Республіки Молдова, а також іноземних організацій і громадян, осіб без громадянства, організацій з іноземними інвестиціями, міжнародних організацій, що здійснюють підприємницьку діяльність, якщо законом, міжнародним договором, однією з сторін якого є Республіка Молдова, або угодою сторін не встановлений інший порядок вирішення такого спору.

Окружні економічні суди розглядають у першій інстанції всі види економічних спорів, віднесені законом до їхньої компетенції, за виключенням спорів, віднесених до компетенції Економічної апеляційної палати. У порядку спеціальної компетенції окружні економічні суди розглядають у першій інстанції справи у спорах між акціонером і акціонерним товариством, між членами інших товариств і товариством, що випливають із господарської діяльності відповідного товариства, незалежно від суб'єкта.

Економічна апеляційна палата розглядає по першій інстанції наступні справи: справи майнового характеру при ціні позову, що перевищує 500 000 лей на момент пред'явлення позову в суд; справи про захист прав і інтересів держави та адміністративно-територіальних одиниць, що стосуються бюджету, розірвання договорів, що зачіпають інтереси держави, охорони навколишнього середовища; заяви про оголошення неспроможності; заяви про створення, ліквідацію або реорганізацію господарюючих суб'єктів незалежно від суб'єкта; справи про оскарження адміністративних актів, що стосуються права власності на майно, включене в цивільний оборот; справи про захист ділової репутації в підприємницькій і господарській діяльності; справи про оскарження відповідно до закону рішень третейських судів; справи про визнання та примусове виконання рішень іноземних економічних судових інстанцій і міжнародних арбітражів; інші спори, віднесені законом до її компетенції.

При цьому слід зазначити, що Економічна судова інстанція, уповноважена відповідно до закону розглядати справу виходячи із ціни позову, зберігає компетенцію на розгляд справи, навіть якщо в ході розгляду справи змінюється ціна цього позову. Якщо ж по обґрунтованих підставах, що передбачені законом, Економічна апеляційна палата не може вирішити спір в першій інстанції або в апеляційній інстанції, справа передається у встановленому порядку на розгляд в одну з апеляційних палат загальної юрисдикції.

Підсумовуючи викладене, можна дійти наступних висновків: правосуддя в Республіці Молдова здійснюється Вищою судовою палатою, Апеляційною палатою, трибуналами та судами, а для окремих категорій судових справ діють спеціалізовані суди, зокрема економічні; економічний суд здійснює правосуддя при вирішенні спорів, що виникають в економічних відносинах між фізичними та юридичними особами; порядок вирішення спорів економічним судом регламентується Цивільним процесуальним кодексом.

1. *Конституція* Республіки Молдова // Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий – К.: Укр. Правн. Фундація. Вид-во «Право», 1996. – 544 с.
2. *Legea* cu privire la statutul judecatorului nr.544-XIII din 20.07.1995 // Monitorul Oficial. – nr. 59-60 din 26.10.1995. 3. *Legea* privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995 // Monitorul Oficial. – nr.58/641 din 19.10.1995. 4. *Legea* cu privire la instanțele judecătorești economice nr. 970–XIII din 24 iulie 1996 // Monitorul Oficial. – nr. 77/742 din 28.11.1996. 5. *Legea* cu privire la Curtea Supremă de justiție nr.789-XIII din 26.03.1996 // Monitorul Oficial. – nr.32 – 33 din 30.05.1996.